

ประเภทภูมิปัญญาด้าน จาริต ประเพณี มติ ข้อห้าม ภาษาในหมู่บ้าน

ชื่อภูมิปัญญา คำสู่ขวัญคน (ตำบลไหล่น่าน)

บทนำ/ความสำคัญของภูมิปัญญา

คนโบราณเชื่อว่า คนหรือมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นใครอยู่ที่ใดย่อมมีขวัญซึ่งเป็นเจ้าของ ของคนนั้น อยู่ติดตามบุคคลคนนั้นอยู่เสมอ สำหรับพิธีสู่ขวัญจะทำก็ต่อเมื่อมีคนไม่สบาย หรือ หกล้มในพิธีงานศพ รดชนกัน หรืออุบัติเหตุที่รุนแรง จนขวัญของผู้ป่วยนั้นตกหล่นทาง ไม่สามารถมาร่างตนเองได้

ความเป็นมา

การสู่ขวัญนั้นเป็นพิธีกรรมที่บ้านป่าสัก ได้กระทำกันสืบต่อกันมา เมื่อมีสิ่งที่ไม่ควรบังเกิดมีขึ้นในบ้านเรือนของตนเอง เพื่อให้บังเกิดผลดีตามความเชื่อมาแต่สมัยโบราณ

กระบวนการ

อัจจะโส อจะโย อัจจะในวันนั้นก็เป็นวันดี เป็นวันศรีใจโชคฟ้า ไต้ห้อยอ้อมมีครุ มีตั้ง

พิธีเป็นเก้ากับตั้งพ้อหมอ เฒ่าผู้ช่างเล่าเอาขวัญ จุ่งไปติดพันเอามาหื้อได้ มีตั้งเข้าตอกดอกไม้ ใส่สวยเรียงมีตั้งเตียนสี่คู่ เรียงเป็นสวยมีตั้งดอกดวงตวย เป็นก้อยมีตั้งเหล่าหัวเด็ดห้าฮ้อย ใส่แปงแก้วมาพาพมีตั้งหมากปู สี่กด สี่ก้อย ผ้าขาวผ้าแดงวัสดุใส่พร้อม จึงจักตั้งขันน้อมพวยครุ ขุ่งพ้ออินคุณคน ผู้เจ็บเป็นป่วยไข้ ท่านจักไปเสาะไซร์ธามหา กันท่านได้เสวยสุราแปงแก้ว

กันว่าท่านได้ กินอ้อมแล้วจุ่งเร็วรีบได้เดินไป แม้นว่าสามสิบสองขวัญ แห่งเจ้าไปตากน้ำ หื้อพิธีครุบาเจ้าไปตวยตามเอามาอย่า หื้อน้ำปัดไหล แม้นว่าสามสิบสองขวัญแห่งเจ้าไปตอกอยู่ในกองไฟ ขอหื้อปิกสนูครุบา เจ้าไปตวยตามเอามาอย่าหื้อไฟตันได้ใหม่ แม้นว่าสามสิบสองขวัญแห่งเจ้าไปตอกอยู่ได้ลุ่มไม้ อันมีกั้งกันอันเป็นตี้เตวคาอยู่เฝ้า กัน

ท่านไปพบแล้ว จุ่งขอเอามาแม้นว่าเตวคาบี่หื้อป้อป็น ท่านจุ่งเอาขันใน เข้ากับกล้วยกับตั้งพวงมาลา พอกไม้ เครื่องของกินเรามีบไว้ ท่านจุ่งไป ไถได้เอา มีตั้งเบี่ยสามร้อยบาทเงินตา อันตคแต่งดาไว้หื้อ แม้นท่านจำค่า ตือหื้อ ปิกสนูครุบาเจ้าได้แถมแหวน แม้นท่านจำค่าแสนหื้อปิกสนูครุบา เจ้าได้แถมแก้ว กันท่านไถได้ แล้วจุ่งเอาขวัญแห่งเจ้าคืนมาก่อนเตอะ อา

ติดยั้งคะรด อัจจะในวันนี่ก็เป็นวันดี ศรีไชยโชคฟ้า ข้าจักเรียกขวัญเจ้าว่ามา ๆ บัดเดียนี่นาฝูงญาติกาเขา ตกแต่งดาพร้อมเสียงเครื่องของกิน ปูยา หมากเมียง ใส่ไว้ดีโลล่เงินของสิ่งนี้โลกอ้างสักเสริญ เป็นของกิน เดิมหมู่จุมกินเหล้า ข้าเรียกร้องบ่หื้อขวัญหมองหม่นเศร้า จึงหากรวดีใส่พร้อมมีดั่งไก่ต้มกินดี มีดั่งผืนแผ่น คุ่มเตสไตรภามีอ้ม เหมียงบุรีหมากหุบปุเอ้ม ขวัญนายจูงกินขวัญนายจูงมาเอ้ม ดั่งพวงมาลาดอกไม้สามสิบ สองขวัญ จูงมาอยู่ห้องกายา เชิญห่อหมอกเกล้าไต่ตวยถามหาถามไปมา หื้อพบขวัญเจ้าเชิญพิชญกุมมาระปิญ จะ ผู้ตั้งสกุลละมาลา จ่างเรียกจ่างร้องปากด้านหวานเย็น กันเรียกร้องแล้วอยู่ไหน บ่อเป็นเสียงหวานเสียงเย็น เสียม เผ่า อ้อยล้อยหื้อไปติดพันห้วนห้อยเอาขวัญเจ้าคืนมา ขวัญเจ้าไปอยู่เงื่อมคอยหินมา เป็นเพื่อนนาคา ปูปลานาคบัวน ตีย่านน้ำ แม่จูปองจูงมาถัดทงดอกไม้สลิดสถาน หากซ่อมแต่งไว้หื้อหายพยาธิใช้โรคาตั้ง ดอกกลีซอน ดอกสบานกา ดอกสบานงา ริลาเอี้ยงผึ่ง มีพร้าพร้อมหมากนา ๆ มะละต้นซ้างกับอินตะหวา ดอกด้ายหินนากับสลักสร้อย หอมบ่ใส่บ่ส้อยกลิ่นตักกันขอฮื้อสามสิบสองขวัญศรีสุพรรณจูงมายันหย้อง อยู่ในเกหาที่ในหอห้องพระเตสต้องตีคาลา แม่นว่าขวัญเจ้าไปผูกมิตร เพื่อเล่นเจียนจ่ากับเตวคาตีภูเขาแก้ว ผู้เข้า ได้เรียกร้องแล้ว ขอเชิญขวัญเจ้ารีบคืนมาก่อนเด้อะฯ ขวัญเหยขวัญ ๆ เจ้าอย่าไปอยู่ป่าไม้เขาเขียว ขวัญเจ้า อย่าไปเปลวน้ำต้องขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ตีห้องเมืองผี ขวัญเจ้าอย่าไปผกกินปลีเล่นตวยเม้น ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ตี น้ำเต้นหาดเทวผา ขวัญเจ้าอย่าไปแอ้วโห้ร้องเป็นเพื่อนนายพราน ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่เมืองม่านตีบตั้ง ที่แม่น้ำ ซ้างคอกจักรวาลอย่าไปเป็นเพื่อนกวางฟาน เซอะไซร์หากินหน่วยไม้ หล่นตกเหนือดินขวัญเจ้าอย่าไปล่ากิน แล้วขวัญเจ้าอย่าไปอยู่กำและบ่างโกล่าร้องกลางคืน ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ป่าเป็นเพื่อนผีเสื้อ ขวัญเจ้าอย่าไปเป็น เพื่อนแรดเนื้ออยู่ซอนลอน ขวัญเจ้าอย่าไปเป็นเพื่อนนกยางปอนบินว่อนง่าจิว ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จูงรังควิวหล่า หากินปลา ขวัญเจ้าอย่าไปเป็นแหลวบ่นาตัวเต่าไก่อบ้าน ขวัญเจ้าอย่าไปเป็นเพื่อนนกยางล้านจ่างอยู่กลางนา ขวัญเจ้าอย่าไปเป็นเพื่อนนกปะตาซ้างห้วย ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิ้งผีอ้อจ่างร้องกลางคืน ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ จิมนกเป็ดปองลอยล่องซอนไหล ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมนกกาใจย์แลนกกาน้ำ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมนกจ่างซ้า คนตาย คนดั่งหลายเรียกว่านกแต่นแต่ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ จิมนกมะแห้และหอนขวาน ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิม นกแอ่นฝ้าผิวซ้อ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมนกถ้วหม้อและถ้วคา ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมนกแลหวาและปากห้วง ขวัญ เจ้าอย่าไปอยู่จิมนกขอดซ้องและขุดง ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมนกเป็ด และห่านฟ้า ขวัญเจ้าอย่าไปเป็นเพื่อนนก กาบบัว ล่าเล่นกลางคืน ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมนกยางยื่น ขอกน้ำ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมนกสร้อยกินปลี กับ แม่สารีและดอกเอื้อง แม่นกเลี้ยงและผลคง ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมนกเสียงโฆงและก้นปูด ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ จิมนกชิตูรื่องเสียงหนัว เสียงปุนกล้วระคั้นเส้นขนคิงฟุงร้องกินปู้ค้ำเช้า ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมแม่นกเก้ากุก ๆ ยามหนาว ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมเป็นหางยาวหน้าพ้อย ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมเห็นพักพ้อยและเสื่อปลา ขวัญ เจ้าอย่าไปอยู่จิมเห็นคอกคา และเห็นอ้ม ขวัญเจ้ามาแล้วอย่าเกียดส้มขมใจ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมผิจังไรเกียจ เล้า ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมพนาไลปากกว้าง ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ป่าหญ้าแถมแฝก ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ป่าไม้แตกดั่ง เสียงตุ้ม ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่จิมฟ้าคะคุ่มอิดอ้อ ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่ตีป่าไม้ตีคองเย็น ขวัญเจ้าอย่าไปอยู่เมืองเย็น อยู่สร้างตื้นนั้นนาเป็นตีแรดซ้าง และสิงสง เป็นตีผีโพงคงอยู่สร้าง บ่อใจเหมือนขวงบ้านแห่งคนเรา กันมา

แล้วจักปาเอาขวัญปิงเปาแห่งเจ้าผู้ข้า จักปาเอาขวัญไปตกไกลแหล่งหล้าคืนมา หื้อมาอยู่เรือนมุงหนา หื้อ
มาอยู่คามงถี่ หื้อมาอยู่ต้อนอนเปียง หัวเรียงหมอนสนแล้วแล้วด้ายแก้วและไหมคำ จุ่งจำเอาคำขานี้ไว้ ขอ
เชิญขวัญเจ้าแก่นไ้ จุ่งกินมาก่อนเตอะ

แหล่งข้อมูล

นายปลั่ง นวลแปง อายุ 55 ปี

บ้านเลขที่ 9 หมู่ 8 บ้านไหล่น่าน ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

 054-781105